

WALENTYNA CARENKO

SYSTEM KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI FIZYKI W SMOLEŃSKIM PAŃSTWOWYM INSTYTUCIE PEDAGOGICZNYM IM. K. MARKSA

Jednym z ważniejszych elementów pedagogicznego przygotowania studentów jest praktyka pedagogiczna.

Począwszy od roku akad. 1985–86 w Instytucie Pedagogicznym w Smoleńsku wprowadzono tzw. ciągłą pedagogiczną praktykę dla studentów od I do V roku studiów.

Ciągła praktyka pedagogiczna to nowa forma praktycznego przygotowania przyszłych nauczycieli, uwzględniająca organizację pracy studentów w szkole podczas nauki w instytucie.

Silny związek procesu nauczania studentów z życiem, ze współczesną praktyką szkolną powinien podnieść jakość ich przygotowania na uczelni.

Zgodnie z planem nauki, zatwierdzonym przez Ministerstwo Oświaty ZSRR, ciągła praktyka pedagogiczna zaczyna się dla studentów pierwszego kursu w drugim semestrze po zaznajomieniu się, w pierwszym semestrze, z „Wprowadzeniem do specjalności nauczycielskiej”, co daje możliwość poznania ogólnych wiadomości o zawodzie nauczyciela, konkretnych specjalizacji, sposobu i systemu przygotowania do zawodowej działalności pedagogicznej.

W ciągu 2, 3, 4, 5, semestru przeznaczają się na praktykę pedagogiczną jeden tydzień, z równoczesną nauką podstawowych psychologiczno-pedagogicznych dyscyplin: „Ogólna psychologia”, „Fizjologia wieku i higiena szkolna”, „Pedagogika”, „Metodyka pracy wychowawczej”. Daje to warunki do realizacji przez studentów konkretnych zadań w okresie praktyki, związanych z nauczaniem na teoretycznych zajęciach. Realizacja takich zadań jest częścią treści prac studentów młodszych lat w okresie praktyki pedagogicznej. Praktykami kierują katedry psychologii (na I roku), pedagogiki (na II roku), fizyki ogólnej (na III roku), które opracowały treści programowe tych praktyk dla studentów, a także wyposażyły je odpowiednimi wskazaniem i uwagami w celu przeprowadzenia przez nich tych lub innych imprez w szkole.

I tak, na I roku w ciągu tygodniowej praktyki student spędza w szkole

nie mniej niż 6 godzin, hospituje przy tym lekcje fizyki, uczy się analizować je pod kierunkiem nauczyciela i metodyka, bierze udział w przygotowaniu pokazu eksperymentu do lekcji fizyki, zaznajamia się z systemem wyposażenia gabinetu fizyki, prowadzi jedno spotkanie o charakterze pozalekcyjnym z danego przedmiotu (spotkanie, kółko, godzina ciekawej fizyki) i jeszcze prowadzi jedną godzinę informacji politycznej w danej klasie. Tak studenci dostosowują się do pracy w szkole.

Ciągła praktyka pedagogiczna przewiduje również pracę studentów w okresie letnim na obozach pionierskich jako drużynowi, po III roku w ciągu dwóch miesięcy. Wcześniej, w ciągu tygodnia studenci odbywają wyjazdowe instruktorsko – metodyczne zgrupowanie. W trakcie tego zgrupowania studenci uzyskują doświadczenie w samodzielnej organizacji życia i działalności dziecięcego i młodzieżowego kolektywu w okresie lata. Ciągła praktyka pedagogiczna kończy się na przedostatnim i ostatnim roku praktyką z przedmiotów nauczania (z matematyki na IV roku i z fizyki na V roku), w czasie której student występuje w roli nauczyciela danego przedmiotu i w roli wychowawcy klasowego (na IV roku- w roli pomocnika wychowawcy klasowego). Treść działalności studentów w tym okresie jest maksymalnie zbliżona do treści rzeczywistej zawodowej działalności nauczyciela.

W ten sposób, ciągłość, permanentność i całość praktyki przewiduje, że student na przestrzeni całego naukowo-wychowawczego procesu na uczelni, we wszystkich formach i przejawach (studiowanie podstawowych kursów, praktyki, OPP¹, STN², FZS³ i in.) poszerza zawodowo-pedagogiczne wiadomości, umiejętności i równocześnie wartość socjalnie-aktywnej osobowości przyszłego nauczyciela, które są kontrolowane na każdym roku, rozwijają się i utrwalają w procesie ciągłej praktyki pedagogicznej. To wszystko znajduje swoje odbicie w ciągłości zadań praktyki, funkcji studentów, treści wykonywanej przez nich pracy w ramach praktyki, w organicznym związku

¹ OPP – społeczno-polityczna praktyka studentów, organizowana i oceniana przez organizacje społeczne, sprzyjająca poszerzaniu wiadomości przez każdego studenta, umiętności i nawyków organizacyjnych, agitacyjno-propagandowych i wychowawczych potrzebnych do pracy w kolektywie,

² STN – studenckie towarzystwa naukowe,

³ FZS – fakultet społecznych profesji, zorganizowany w instytucie w 1962 r. Główne zadanie fakultetu – dać przyszłemu nauczycielowi drugą specjalizację, która pozwoli mu poprowadzić pracę pozalekcyjną w oparciu o zdobyte kwalifikacje. Nauczanie przewiduje się na dwa lata, obowiązkowe jest na 1–2 roku. W ramach fakultetu wyróżniamy następujące kierunki: szkoła młodego lektora, dział instruktorów d/s wojskowo-patriotycznego wychowania, dział organizatorów pracy z dziećmi i nastolatkami, dział prowadzenia wycieczek, teatralno-reżyserski, dział konkurencji sportowej, dział kina i fotografii, dział tańców narodowych, dział muzyczny, dział dziennikarski, dział sztuki użytkowej.

i zależności z nauką, społeczno-polityczną i naukowo-badawczą działalnością.

Schematycznie ciągle zawodowe przygotowanie studentów, obejmujące praktycznie wszystkie formy pracy na uczelni, można przedstawić w postaci następującej tabelki.

ciągle psychologiczno-pedagogiczne przygotowanie									
Proces nauki	Praktyka pedagogiczna	Instruktorско-metodyczny obóz szkoleniowy	Letnia praktyka pionierska	S T N	Studenckie olimpiady przedmiotowe	F Z S	Pozalekcyjne formy pracy	Oddział pedagogiczny	O P P
ciągła praktyka pedagogiczna									

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest organizacja praktyki pedagogicznej z fizyki po 5 roku, która jest logicznym przedłużeniem praktyki pedagogicznej studentów młodszych lat.

Podstawowy cel danej praktyki – przygotowanie do całościowego wypełnienia funkcji nauczyciela przedmiotu i wychowawcy klasowego, przygotowanie do przeprowadzenia pracy naukowo-wychowawczej z uczącymi się.

Przed studentami, idącymi na naukowo-wychowawczą pedagogiczną praktykę, stawia się szereg zadań:

1. Nauczyć się samodzielnie i twórczo stosować w praktyce wiadomości teoretyczne, uzyskane w trakcie studiowania pedagogiki, psychologii, metodyki wykładania fizyki i specjalistycznych dyscyplin.
2. Nauczyć się świadomie śledzić rozwój procesu pedagogicznego w fizyce drogą zaznajomienia się z różnymi dokumentami: programami, planami pracy nauczycieli, zapisem w dziennikach, zeszytach z fizyki i in., a także drogą śledzenia procesu prowadzenia lekcji.
3. Zaznajomić się z postępowym doświadczeniem pedagogicznym w wykładaniu fizyki oraz z prowadzeniem pracy pozalekcyjnej w szkole, nauczyć się analizować, uogólniać i wykorzystać w procesie naukowo-wychowawczej pracy w czasie praktyki pedagogicznej.
4. Nauczyć się samodzielnie planować i prowadzić zajęcia z fizyki, wykorzystując różnorodność metod i sposobów wykładania, ich połączenie w celu osiągnięcia maksymalnych efektów procesu naukowo-wychowawczego.

5. Przyswoić technikę pozalekcyjnych i wewnątrzlekcyjnych zajęć z fizyki, włączyć się w pozalekcyjną pracę z danego przedmiotu.
6. Przyswoić doświadczenie w prowadzeniu pracy wychowawczej w klasie, nauczyć się wypełniać funkcje wychowawcy klasowego, pracować z kolektywem uczniowskim (z pionierskimi i komsomolskimi organizacjami), a także prowadzić pracę indywidualną z uczącymi się.

Bezpośrednio przed pójściem na praktykę pedagogiczną, wykładowcy z metodyki fizyki i pedagogiki prowadzą ze studentami pracę przygotowawczą, wyposażając ich w dodatkowe wiadomości i przygotowując psychologicznie do spotkania z uczniami. To przygotowanie określają następujące imprezy:

1. Odbywają się spotkania z mistrzami pracy pedagogicznej i młodymi nauczycielami fizyki.
2. Prowadzony jest wykład „O wymogach współczesnej lekcji” przez metodyka z instytutu podwyższania kwalifikacji przez nauczycieli.
3. Prowadzone są mini-lekcje dotyczące opracowania pokazu eksperymentu.
4. Odwiedza się szkołę, gabinet fizyki, lekcje fizyki, dokonuje się szczegółowej analizy.
5. W celu przystosowania studentów do prowadzenia pracy pozalekcyjnej z danego przedmiotu, studenci idący na praktykę, w instytucie prowadzą wieczór „przy fizyce” („Fizyka w gospodarstwie wiejskim”, „Fizyka i medycyna” itd.).
6. Przeprowadza się konkurs „Ja i szkoła” między grupami studentów idących na praktykę. Żeby uczestniczyć w konkursie studenci powinni znać szczególnie prace pedagogów – nowatorów, np. Sz. A. Amonaszwili, J.N. Ilina, W.F. Szatałowa, S.N. Łysienko. Ich książki powinny dać wiadomości i praktyczne umiejętności z fizyki, żeby np. objaśnić przy jakich problemach z fizyki wykorzystuje się zabawkę dziecięcą: samochód, piłkę, kostkę, wiaderko itd.

Jedni z uczestników konkursu układają plany pracy wychowawczej, inni opracowują metodykę prowadzenia zbiórki pionierskiej, jeszcze inni przygotowują pracę domową na temat „Szkoła w 2000 roku”.

Przygotowywanie i przeprowadzenie takich masowych imprez, jak wieczory, konkursy wymaga od każdego studenta samodzielności, inicjatywy i twórczości, tak niezbędnej im w ich przyszłej pracy w szkole.

Czas trwania danej naukowo – wychowawczej praktyki – 7 tygodni. Odpowiedzialność za jej przeprowadzenie spada na kierownika fakultetu. Do jego obowiązków należy rozdzielać studentów i metodyków grup po szkołach, pierwszej i końcowej konferencji dotyczącej praktyki pedagogicznej, zrobienie sprawozdania z rezultatów praktyki i ogólna kontrola nad przebiegiem praktyki.

Studenci w większości kierowani są do szkół w mieście, do klas 8–10, po jednym do jednej klasy (od dwóch do ośmiu osób do szkoły). Część studentów (30%) odbywa praktykę w wiejskich szkołach ćwiczeń, a niektórzy studenci – na skutek prośby instancji oświatowych posyłani do wiejskich szkół w celu zastąpienia chorych nauczycieli – równocześnie realizują praktykę pedagogiczną.

Każda grupa studentów ma swojego metodyka z przedmiotu (głównie – wykładowcę z instytutu, ale metodykiem może być również nauczyciel danej szkoły) i metodyka d/s wychowawczych (wykładowcę katedry pedagogiki). Przy kierowaniu studentów do szkół bierzemy pod uwagę indywidualne cechy każdego studenta i staramy się formować grupy w szkołach w ten sposób, żeby w każdej równoległej klasie był choć jeden dobrze przygotowany z punktu widzenia metodycznego, tak żeby inni mogli brać z niego wzór. Daje to twórczą atmosferę sprzyjającą dobrej realizacji praktyki.

Również przy przydzielaniu studentów do szkół bierzemy pod uwagę warunki ich poprzedniej praktyki (z matematyki), tzn. jeżeli student odbywał poprzednią praktykę w wiejskiej szkole, to końcową praktykę pedagogiczną musi koniecznie odbyć w szkole miejskiej i na odwrót. W ten sposób zapewniamy studentom zaznajomienie się z pracą w szkole w różnych warunkach.

Należy pamiętać, że niepoślednią rolę w przygotowaniu do praktyki pedagogicznej ma kontakt studenta z nauczycielem pod którego kierunkiem będzie odbywać praktykę.

Służą temu materiały znajdujące się w gabinecie metodycznym a dotyczące wykładania fizyki, ukazujące doświadczenie i system pracy nauczyciela, oraz jego krótką biografię.

Na początku praktyki na wydziale odbywa się konferencja, w czasie której studentów – praktykantów zaznajamiamy się z programem pedagogicznym.

Do studentów zwraca się dziekan wydziału, kierownicy praktyk pedagogicznych i przedstawiciel katedry pedagogiki, którzy w swoich wystąpieniach przekazują studentom ostatnie wskazówki przed praktyką. Taka konferencja daje dobre nastawienie do przewidywanej praktyki. W trakcie jej trwania każda grupa studentów otrzymuje materiały metodyczne będące materiałami pomocniczymi. Zawierają one następujące dokumenty:

1. Rekomendacja o przygotowaniu nauczyciela fizyki do lekcji.
2. Schematy analizy lekcji fizyki różnego typu.
3. Spis literatury metodycznej do przygotowania lekcji i pozalekcyjnych imprez z fizyki.
4. Rekomendacje dotyczące organizacji dyscypliny na lekcji.

5. Rekomendacje dotyczące prowadzenia zebrania pionierskiego, informacji politycznej, przeprowadzenia naukowo-badawczej pracy, prowadzeniu zebrań z rodzicami.

W czasie praktyki pedagogicznej w każdej szkole wśród studentów jest starosta, który odpowiada za wypełnienie dokumentacji, informuje kierownika grupy i opiekuna wydziałowego o rozkładzie lekcji prowadzonych przez studentów, prowadzi dziennik obecności studentów w szkole, informuje ich o kolektywnych konsultacjach, a również odpowiada za wypełnienie poleceń, nałożonych na grupę studentów w danej szkole, takich jak:

1. Przeprowadzenie pracy dotyczącej preorientacji zawodowej wśród uczniów klas starszych.
2. Zebranie materiałów o związkach szkoły z zakładami opiekuńczymi.
3. Zaznajomienie się z doświadczeniem pracy nauczyciela fizyki.
4. Wykonanie gazetki ściennej, obrazującej przebieg praktyki.

Pierwszy tydzień praktyki (tzw. pasywny) przeznaczony jest na zaznajomienie się studentów ze szkołą, z jej naukowo-wychowawczym planem. Zaczyna się od spotkania grupy studentów z dyrektorem szkoły i organizatorem pozaklasowej i pozaszkolnej pracy wychowawczej, poznania nauczyciela fizyki, wychowawcy klasowego oraz klasy.

Studenci-praktykanci hospitują lekcje nauczycieli i wszystkie formy pozalekcyjnej pracy w przypisanej klasie, poznają klasę, z którą będą pracować, pracują nad konspektem pierwszej lekcji, a także realizują inne zadania, wynikające z programu praktyki. Pod koniec pierwszego tygodnia studenci układają indywidualny plan pracy na czas trwania praktyki. W czasie pierwszego tygodnia studenci-praktykanci zdają u metodyka grupy treść materiału nauczania, który będą realizować z uczniami w trakcie trwania praktyki.

Pasywna praktyka zaznajamia studentów z nauką o szkole: ze szkołą, jej strukturą, zadaniami, tradycjami, z obowiązkami i organizacją pracy dyrektora szkoły, zastępcy dyrektora d/s pracy wychowawczej i organizatora pozalekcyjnej i pozaszkolnej pracy, starszego drużynowego i nauczyciela dyżurnego, z wewnętrznym porządkiem i reżimem szkoły; z organami zarządzania szkołą, ich strukturą, treścią i organizacją pracy (rada pedagogiczna, zespoły metodyczne, komitet rodzicielski, komitet komsomołu, samorząd uczniowski, rada pionierskiej drużyny i in); ze szkolnymi dokumentami, planowaniem pracy naukowo-wychowawczej, rozkładem lekcji, regulami porządku wewnętrznego szkoły, sprawami osobistymi uczniów, z formami szkolnych sprawozdań, dziennikami klasowymi, uczniowskimi zeszytami i in; z naukowo-materialną bazą szkoły, z gabinetem fizyki, jego wyposażeniem i wykorzystaniem w procesie nauczania, z formami związku szkoły z zakładami opiekuńczymi, z rodzinami uczniów, z poziomem propagandy pedagogicznej wśród rodziców.

W ciągu następujących tygodni (aktywna praktyka) studenci samodzielnie prowadzą lekcje, występują w roli wychowawcy klasowego, prowadzą pozaklasową pracę z fizyki pod kierunkiem metodyków, nauczyciela fizyki i wychowawcy klasowego. W okresie praktyki pedagogicznej studenci przeprowadzają nie mniej niż 20 lekcji z danego przedmiotu (z uwzględnieniem 4 lekcji, równocześnie prowadzonych przez nich w 6 lub 7 klasach), zaliczają zorganizowanie jednej imprezy z przedmiotu i jedną pozaklasową.

Z wyjątkiem dwóch pierwszych wszystkie lekcje przeprowadzone przez studentów mogą być oceniane. Do wystawienia ocen za lekcje i pracę pozaklasową służy karta oceny, która jest odzwierciedleniem całej działalności i sukcesów studenta.

Karta oceny jest następująca:

Karta oceny

Dzień Miesiąca	Lekcje Imprezy	Obecni byli metodycy	Obecni byli studenci	Ocena Podpisy

Oceny wystawiają metodycy lub nauczyciele obecni na lekcjach lub imprezach pozaklasowych.

W czasie praktyki pedagogicznej każdy student powinien codziennie być w szkole nie mniej niż 6 godzin, uczestniczyć w przewidzianych planem praktyki i osobistym planem imprezach oraz przeprowadzać je samemu, hospitować lekcje nauczycieli i studentów, brać czynny udział w ich analizie i omawianiu, prowadzić swoje lekcje, zajęcia fakultatywne, kółka zainteresowań, wycieczki, dodatkowe zajęcia, uczestniczyć w radach pedagogicznych, aktywnie prowadzić pracę wychowawczą w swojej klasie i szkole (wypełniać dzienniki klasowe, sprawdzać dzienniczki ucznia, prowadzić godzinę wychowawczą, informację polityczną, odwiedzać uczniów w domu itd.).

W czasie trwania praktyki studenci prowadzą dzienniczki studenta-praktykanta, wykonane na ksero, w które codziennie wpisują swoje obserwacje o procesie naukowo-wychowawczym w klasie i w szkole, analizę lekcji, zajęć pozaklasowych i imprez, obserwacje o uczniach i klasie, uwagi kierownictwa praktyki, nauczycieli i inne materiały.

Prowadzenie dzienniczek przez studentów to nie formalne sprawozda-

nie, często daje możliwość wyciągnięcia wniosków, czy człowiek, który go napisał będzie w przyszłości dobrym nauczycielem.

Z treści dzienniczków widać, jak rozwija się student, jak doskonali swoją wiedzę, nabiera pewności, jaki ma stosunek do wybranej specjalności.

Przy ocenie praktyki pedagogicznej bierze się pod uwagę dzienniczek studenta.

W czasie praktyki pedagogicznej student powinien samodzielnie wykonać jakikolwiek przyrząd i pokazać go w czasie końcowej konferencji.

W celu pomocy studentom w czasie praktyki prowadzone są konsultacje w gabinetach metodyki fizyki i pedagogiki, dotyczące przygotowania do lekcji i prowadzenia zajęć pozaklasowych. Studenci mają możliwość posłużenia się literaturą metodyczną, opracowaniami oddzielnych lekcji i zajęć pozaklasowych.

Organizacja praktyki pedagogicznej – to sprawa nie tylko jednej specjalistycznej katedry, ale również katedry pedagogiki, a także nauk społeczno-politycznych. Z tego powodu do każdej szkoły przydzielono jednego wykładowcę z katedry filozofii, od którego studenci mogą otrzymać wykwalifikowaną pomoc w prowadzeniu imprez społeczno-politycznych w szkole. Studenci mogą posługiwać się materiałami z katedry nauk społeczno-politycznych (opracowaniami informacji politycznych, spotkań na tematy polityczne i in.). Organizacja praktyki pedagogicznej – to wspólna troska.

Jak już wcześniej zauważono, w czasie praktyki pedagogicznej studenci powinni przy przygotowaniu się do lekcji konsultować się z metodykiem lub z wykładowcą fizyki. Na koniec prowadzą po jednej hospitowanej lekcji, opracowanej samodzielnie, ocena której jest decydująca przy wystawianiu ogólnej oceny za prowadzenie lekcji.

Po zakończeniu praktyki pedagogicznej studenci przekazują grupowym metodykom następującą dokumentację:

1. Sprawozdanie z wykonanej pracy.
2. Dzienniczek studenta-praktykanta i karta oceny.
3. Konspekt jednej – dwóch lekcji.
4. Konspekt zaliczeniowej imprezy z przedmiotu (wieczoru z fizyki, spotkania, konferencji itd.).
5. Konspekt jednej z imprez wychowawczych (dziennika, zbiórki pionierskiej, informacji politycznej, spotkania itd.).
6. Sprawozdania i NBPS (naukowo-badawczych prac studentów).
7. Psychologiczno-pedagogiczną charakterystykę kolektywu klasowego.
8. Samodzielnie wykonany przyrząd fizyczny.

Na podstawie rezultatów praktyki pedagogicznej w szkole i po oddaniu niezbędnej dokumentacji studenci otrzymują ocenę ogólną.

Zestawienie

Nazwisko imię studenta	Znajomość przedmiotu	
	Prowadzenie lekcji	
	Kierowanie klasą	
	Przygotowanie do lekcyj, znajomość metodycznej literatury	
	Metodyka realizacji zadań	
	Technika i metodyka prowadzenia demonstra- cji eksperymentu	
	Analiza lekcyj (z treścią dziennika)	
	Zastosowanie TSN	
	Pozalekcyjne imprezy z przedmiotu	
	Przyrząd	
	Dokumentacja (kon- spekt lekcyj i poza- lekcyjnej imprezy)	
	Lecja powtórzeniowa	
	Liczba dodatkowych zajęć	
	Ocena ogólna z przedmiotu	
	Zaliczeniowa impreza poklasowa	
	NBPS	
	Charakterystyka klasy	
	Aktualna praca z klasą	
	Dokumentacja	
	Ocena ogólna	

Ocena pracy
wychowawczej

Kryteria oceny obejmują cały proces pracy praktykanta, odzwierciedlają zasadnicze funkcje jego pedagogicznej działalności.

Ocenę ogólną metodyk wystawia w tabeli otrzymanej na początku praktyki pedagogicznej od kierownika wydziału (Zestawienie).

Wyniki praktyki pedagogicznej są przekazywane w każdej szkole na zebraniu w obecności dyrektora szkoły, nauczycieli fizyki, nauczycieli metodyki, wychowawców klasowych i studentów.

Po tygodniu od chwili zakończenia praktyki w instytucji na wydziale odbywa się końcowa naukowo-praktyczna konferencja dotycząca rezultatów praktyki pedagogicznej, w czasie której dokonuje się analizy i uogólnień rezultatów. Każdy kierownik grupy pisze sprawozdanie dla kierownika wydziału o rezultatach praktyki pedagogicznej w szkołach.

Podsumowująca konferencja ma charakter naukowo-praktyczny, pomimo wystąpień kierowników praktyk, ponieważ w trakcie jej trwania jest wystawa i konkurs samodzielnie wykonanych przyrządów, pomocy naukowych, studenci dokonują wymiany doświadczeń z pracy oraz konkurs wiadomości metodycznych.

Konferencja ma tło muzyczne, o tematyce szkolnej, odbywa się w auli, w której znajdują się gazetki ściennie i wystawy fotograficzne, odzwierciedlające treści praktyki pedagogicznej w każdej szkole.

To swoistego rodzaju święto-sprawozdanie, umacniające studentów w chęci doskonalenia swoich wiadomości, ażeby z większym oddaniem pracować na stanowisku nauczyciela i być prawdziwym pedagogiem.

WALENTYNA CARENKO

THE SYSTEM OF PHYSICS TEACHER'S EDUCATION
AT K. MARX STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE OF SMOLEŃSK

SUMMARY

Detailed description of pedagogical practical training system for the students of physics and mathematics of Pedagogical Institute in Smolensk is given in the paper. System contained the lessons of physics and mathematics in the school and other forms of pedagogical preparing for the future profession physics teacher.